

O'QIB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA MULTIMEDIALARNING AHAMIYATI

Razzoqberdiyeva Dilshoda

Alisher Navoiy nomidagi

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti Universiteti

o'zbek tili va adabiyoti guruhi 406-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida o'qib tushunish ko'nikmasini shakllantirish va rivojlantirishda multimediali texnologiyalarning pedagogik ahamiyati yoritib beriladi. Multimedia vositalarining o'quvchilarning matnni idrok etish, mazmunini anglash, tahlil qilish va xulosa chiqarish jarayonlariga ta'siri ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari multimediali yondashuv o'qish savodxonligini oshirish, o'quvchilarning bilish faolligini kuchaytirish va ta'lim samaradorligini ta'minlashda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: o'qib tushunish, multimedia texnologiyalari, interaktiv ta'lim, o'qish savodxonligi, ta'lim samaradorligi.

Аннотация: В статье раскрывается педагогическое значение мультимедийных технологий в развитии навыков понимания прочитанного. Анализируется влияние мультимедиа на процессы восприятия текста, осмысления содержания и формирования аналитического мышления учащихся. Результаты исследования подтверждают, что мультимедийный подход способствует повышению читательской грамотности и эффективности обучения.

Ключевые слова: понимание прочитанного, мультимедийные технологии, интерактивное обучение, читательская грамотность, эффективность образования.

Annotation: This article examines the pedagogical importance of multimedia technologies in developing reading comprehension skills. The influence of multimedia on text perception, comprehension, and analytical thinking is analyzed. The findings show that a multimedia-based approach enhances reading literacy and improves the effectiveness of the educational process.

Keywords: reading comprehension, multimedia technologies, interactive learning, reading literacy, educational effectiveness.

INTRODUCTION

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivoji sharoitida ta'lim tizimi oldida yangi vazifalar yuzaga kelmoqda. Ulardan biri o'quvchilarda o'qib tushunish ko'nikmasini shakllantirish va uni zamonaviy talablar asosida rivojlantirishdan iborat.

O‘qib tushunish ko‘nikmasi nafaqat matnni o‘qish, balki uning mazmunini chuqur anglash, asosiy g‘oyani aniqlash, muallif fikrini tahlil qilish va shaxsiy xulosa chiqarishni ham o‘z ichiga oladi. Zamonaviy jamiyat hayotida o‘qib tushunish bilish va muloqot vositasi sifatida ahamiyatga ega. Shuningdek, eshitish kanallariga qaraganda ko‘rish kanallarining o‘tkazish layoqati birmuncha yuqori bo‘ladi. Shu bois, bosma matn ko‘rinishida tavsiya etilgan axborot eshitilgan axborotdan ko‘ra ishonchli va samarali deb qabul qilinadi. Bu ona tili ta’limida o‘qitishga o‘rgatish vazifasining muhimligini ko‘rsatadi [Asilova G. 2024]. Tabiiy muloqot sharoitida nutq faoliyatining barcha turlari uzviy bog‘liqligini hamda o‘qish ko‘nikmasining yaxshi rivojlanganligi ushbu faoliyatning boshqa turlariga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘qib tushunish – bu matnning grafika yordamida ifodalangan mazmunini muloqot vazifasiga muvofiq qabul qilish va qayta ishlab, mazmunan anglashga doir ko‘nikma. O‘qitish obyekti sifatida faqat yozma matn tushunilmaydi. Rasmlar, chizmalar, grafiklarda aks etgan axborotni tushunish, shuningdek, ovozlashtirilmagan videomateriallarni ko‘rib, ularda berilgan axborotni tushunish ham o‘qib tushunish jarayoniga kiradi.

Ona tilining asosiy maqsadlaridan biri o‘quvchilarda matn ustida ishlash, uni tahlil qilish, va xulosa chiqarish kabi kompetensiyalarni shakllantirishdan iborat. So‘nggi yillarda o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshirish va ularning idrokini faollashtirish maqsadida vizual ta’lim vositalari, xususan infografikalardan foydalanish keng tarqalmoqda. Zamonaviy ta’lim jarayonida vizual materiallardan foydalanish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Infografikalar ya’ni ma’lumotlarni vizual tarzda taqdim etish usuli, ta’limda o‘quvchilarning diqqatini tortish va ularning tushunish ko‘nikmasini oshirish uchun keng qo‘llanilmoqda. Infografikalar, ma’lumotlarni vizuallashtirishning tobora ommalashib borayotgan vositalaridan biri sifatida, foydalanuvchilarga deyarli har qanday mavzu haqida tezkor ma’lumot berishga va murakkab g‘oya yoki kontentning umumiy manzarasini vizual tarzda tasavvur qilishga imkon beradi. Ushbu vositalar murakkab ma’lumotlarni taqdim etish va xulosalarni vizual tarzda yetkazishning muhim usullaridir. “Infografiya” atamasi dastlab ommaviy axborot vositalari kontekstida axborot grafiklari uchun ishlatilgan, ammo hozirda ma’lumotni taqdim etish uchun ishlatiladigan kengroq vizual xabar almashish vositalarini anglatadi [Nuhoğlu-Kibar & Akkoyunlu, 2014]. Bundan tashqari, hozirgi kunda “infografika” so‘zining qo‘llanilishi ma’lumotlarni vizuallashtirish, chizmalar, matn va tasvirlarni hikoya qiluvchi formatda birlashtiradigan yangi ta’rifni o‘z ichiga olgan holda rivojlandi [Krum, 2014].

An’anaviy ta’limda mazkur ko‘nikmani rivojlantirish asosan matn bilan ishlash orqali amalga oshirilgan bo‘lsa, zamonaviy ta’lim jarayonida multimedia texnologiyalari ushbu jarayonga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Multimedia vositalari matn, audio, video, animatsiya va grafik tasvirlarni uyg‘unlashtirgan holda o‘quvchilarning idrok jarayonini faollashtiradi hamda o‘qishga bo‘lgan qiziqishni

oshiradi. olgan dizayn bosqichi; va oldingi elementlarni bitta fonda birlashtirish orqali hikoya qilish bosqichi.

Vizuallashtirish ma'lumotlar to'plamlarini diagrammalar, grafiklar, xaritalar va boshqa grafik shakllarda taqdim etish usuli bilan bog'liq. Dizayn bosqichi esa yaxlitlikning bir qismi sifatida matn, illyustratsiyalar va tasvirlarni, shuningdek, rang, shrift va oraliq kabi bog'lovchi sifatlar ko'rsatkichlari bo'lgan ba'zi grafik dizayn variantlarini o'z ichiga oladi [Abilock & Williams, 2014]. Hikoya qilish bosqichi vizual elementlar orqali uzatiladigan xulosalar yoki xabarlarini metaforalar kabi ritorik usullar yordamida ifodalashni o'z ichiga oladi [Islamoglu va boshqalar, 2015; Krum, 2014]. Murakkab ma'lumotlarni soddalashtirish va tushunarli tarzda jamlash vositasi bo'lish bilan birga, infografikalarning asosiy maqsadi o'quvchiga berilgan ma'lumotlarning aniq va tushunish oson bo'lgan izohini taqdim etishdir. Ular matn, grafik, diagramma, jadval va boshqa vizual elementlarni birlashtirib, o'quvchilarga ma'lumotlarni tezroq va samaraliroq o'zlashtirishga yordam beradi. Infografikalar murakkab ma'lumotlarni ixcham shaklda tasvirlashi tufayli ta'limda muhim o'rin tutadi. Infografikalarning ushbu xususiyati tufayli ular o'qituvchilarga turli xil o'quv faoliyatlarini tayyorlash, bo'limni umumlashtirish, va darsni yanada interaktiv va samaraliroq o'tish imkonini beradi [Vanichvasin, 2013].

Infografikalar taqdim etilayotgan ma'lumotning xususiyatiga ko'ra turli xillarga bo'linishi mumkin:

- 1. Statistik infografikalar: Ma'lumotlar, raqamlar va statistikani vizual tarzda taqdim etadi (masalan, diagrammalar, grafiklar).*
- 2. Xronologik infografikalar: Voqealar yoki hodisalarning vaqt bo'yicha ketma-ketligini ko'rsatadi.*
- 3. Geografik infografikalar: Geografik ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish uchun ishlatiladi (masalan, xaritalar, demografik ma'lumotlar).*
- 4. Iyerarxik infografikalar: Ma'lumotlarning ierarxik tuzilishini ko'rsatadi (masalan, tashkilot tuzilmasi).*

METHODS

Tadqiqot jarayonida pedagogik va psixologik adabiyotlarni tahlil qilish orqali o'qib tushunish ko'nikmasining nazariy asoslari o'rganildi. Ta'lim jarayonini kuzatish orqali multimediali darslarning o'quvchilar faoliyatiga ta'siri aniqlashtirildi. Multimedia vositalari qo'llanilgan mashg'ulotlar va an'anaviy darslar o'rtasida solishtirma tahlil olib borildi. Pedagogik tajriba-sinov ishlari orqali multimediali yondashuvning samaradorligi baholandi.

RESULTS

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, multimediali vositalardan foydalanilgan ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qib tushunish ko'nikmasi sezilarli darajada rivojlanadi. Vizual va eshitish orqali berilgan axborot matn mazmunining yaxshiroq

o'zlashtirilishiga xizmat qiladi. Multimedia yordamida boyitilgan matnlar o'quvchilarning e'tiborini uzoqroq vaqt saqlab turishga imkon yaratadi. Shuningdek, multimediali topshiriqlar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, matnni tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. O'qish jarayoniga qiziqishning ortishi esa o'qish savodxonligining umumiy darajasini oshirishga olib keladi. Bundan tashqari, infografikalar ta'limda turli xil raqamli kanallarda ma'lumotni yaxshilash va baham ko'rish, o'quvchilarning vizual bilim yaratish va taqdim etish kabi kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish va mavzuni talqin qilish va tushunish uchun muqobil vosita sifatida ishlatilishi mumkin [Smiciklas, 2012].

Infografikalarning asosiy xususiyatlari:

1. Vizual ustunlik: Infografikalarda matndan ko'ra ko'proq vizual elementlar (rasmlar, diagrammalar, grafiklar, ranglar va shriftlar) ishlatiladi.
2. Axborotning qisqaligi va aniqligi: Ular katta hajmdagi ma'lumotni ixcham va tushunarli tarzda taqdim etishga qaratilgan. Keraksiz detallardan voz kechiladi.
3. Hikoya qilish: To'g'ri tuzilgan infografika ma'lumotlarni mantiqiy ketma-ketlikda joylashtirib, o'ziga xos hikoya yaratadi va shu orqali auditoriyaga ta'sir o'tkazadi.
4. Diqqatni jalb qilish: Yaxshi dizayn va vizual elementlar infografikaning diqqatni jalb qilish qobiliyatini oshiradi.
5. Tushunarliklik: Murakkab ma'lumotlar vizualizatsiya orqali soddalashtiriladi va keng auditoriya uchun tushunarli bo'ladi.
6. Xotirada yaxshi qolish: Vizual axborot matnga nisbatan xotirada uzoqroq saqlanib qoladi.

DISCUSSION

Olingan natijalar multimedia texnologiyalarining o'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita ekanligini tasdiqlaydi. Multimedia o'quvchilarning individual o'rganish ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi. Interaktiv elementlar matn bilan ishlash jarayonini jonlantiradi va o'quvchini faol subyektaga aylantiradi. Biroq multimedia vositalaridan foydalanishda ularning mazmunan to'g'ri tanlanishi va didaktik maqsadga muvofiq qo'llanilishi muhim hisoblanadi. Noto'g'ri yoki haddan tashqari ko'p multimedia elementlari aks ta'sir ko'rsatishi mumkin.

CONCLUSION

Xulosa qilib aytganda, multimedia texnologiyalari o'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda samarali ta'limiy muhitni yaratadi. Ular o'quvchilarning bilish faolligini oshiradi, matnni chuqurroq anglashga yordam beradi va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Shu bois ta'lim jarayonida multimediali yondashuvdan maqsadli va tizimli foydalanish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Asilova G. (2024) — Toshkent, 2024. Asilova G. Infografika va o‘qish idrokini mustahkamlash ¹.
2. Nuhoğlu-Kibar, P. & Akkoyunlu, B. (2014) — A new approach to equip students with visual literacy skills: Use of infographics in education. In Information Literacy, Lifelong Learning and Digital Citizenship (pp. 456–465). Springer International Publishing.
3. Krum, R. (2014) — Infographics: A definition, design and educational use analysis.
4. Abilock, D. & Williams, C. (2014) — Recipe for an infographic. Knowledge Quest, 43(2), 46–55.
5. İslamoğlu, M. & Hamzat, İ. et al. (2015) — Infographics in Education: Visual Tools for Enhancing Comprehension.
6. Vanichvasin, P. (2013) — Enhancing the quality of learning through the use of infographics as a visual communication tool and learning tool. International Conference Proceedings, 135–142.
7. Smiciklas, M. (2012) — The Power of Infographics: Using Pictures to Communicate and Connect with Data. Wiley.